

Tey viðgongdu

Oddagrein

HEIMURIN fegnaðist, tá tað eydnaðist tí hólva men støðufasta Mandela at fáa frið í Suðrafrika uttan eitt blóðugt borgarakríggj. Heimurin fegnaðist eisini, tá tað eydnaðist tí hólva men støðufasta ísraelsku arbeiðarastjórnini at binda frið við tann meira hólva partin av palestínunum. At umheimurin metir og virðir leiklutin hjá teimum hólva politiskarum í ávikavist Suðrafrika og Ísrael høgt sátt við best, tá undangongumenninir fyrri friði í hesum báðum londum finga Nobelvirðislon.

HÓAST vit eru fegin um gongdina í hesum ørtum av heiminum og kunnu brúka hana sum fyrirdømi í øðrum ørtum av heiminum, so eiga vit ikki at lata eyguni aftur fyrri tí vanda, sum alla tíðina lúrir og oftani eisini kemur til sjóndar. Hesin vandi kemur frá teimum viðgongdu og fanatiskanum - á báðum síðum.

VIT vita, hvussu lítið tað skuldi til fyrri at stegða friðargongdina í Suðrafrika. Ein kúla kundi forkomið øllum og elvt til eitt óhugnaligt og oyðandi blóðbað. Tann kúlan kann framvegis koma og venda gongdina. Vit mugu so bara vóna, at tað ikki hendir.

TAD stendur nógv á ísraelsku stjórnini. Terroratsóknirnar kunnu geva teimum viðgongdu og kompromileysu í Ísrael vind í seglini og harvið skaða søk teirra hólva. Talan er her um eina hárfina javnvág. Teir viðgongdu palestinarar vita hetta og royna alt tað teir kunnu at bróta hesa javnvág.

TAD er alla æru vert, at stjórnin ikki letur seg ræða av hesum viðgongdu, men heldur fram við hólva politikinum, sum vil frið og samstarv millum bæði fólkini.

TAD er greitt, at terroratsóknir bara gera kluftina millum sokallaða upplýsta vesturheimin og muslimar djúpri. Viðgongdir muslimar í Miðeystri, í Algier fyrri bert at taka nøkur lond eru við til at gera hesa kluft djúpri. Um somu tíð seta fólk seg í Vesturheiminum seg í størri og størri mun upp ímóti teimum muslimum, sum hava fingið friðskjól og innivist her.

VIT fordøma avgjørt tær terroratsóknir, sum hava verið móti muslimum, men tað er so eisini ein spurningur um, í hvussu stóran mun hesi fólk kunnu krevja - í einum nýggjum landi - at tilvalda um alt tað, ið muslimska trúgvin áleggur teimum. Her er ein vandi at hómá, tí í veruleikanum stríðir muslimska trúgvin í nógvum ørum ímóti sjálvum demokratium, ið lond í Vesturheiminum hava valt sær sum grundarlag. Tað skal tí vera vón okkara, at tað vera hólvi muslimar einsvæl burturi sum her um leiðir, sum koma at mynda gongdina. Tá vera tey hólvi og demokratisk sinnaða millum tey kristnu eisini við yvirutan.

Sosialurinn

Danskarar hava alla skyldina

Tað er tíð uppá, at vit føroyingar taka róður í egnar hendur og seta hjálandaveldinum nevan fyrri nasarnar

Finnboi Isakson, tingmaður, skrivar

Nú skal so stjórnin seta ein kanningarrætt sambært rettargangslógini at kanna, fyrst og fremst, partabrávaumbýði í Føroya Banka og Sjóvinnubankanum 22. mars 1993. Tað hevur Løgtingið samtykt einmælt.

Tað er at fegnast um, at føroyingar fyrri eina ferð skyld eru samdir. Sundurlyndi er annars okkara eyðkenni, sum skaldið eisini syngur: Saman at standa var ei okkum givið.

Tíðin síðan 6. okt. 1992, tá tann fyrsta bankaavtalan (les: framtíðaravtalan fyrri Føroyar) varð undirskrivað á Christiansborg hevur ruddað burtur mestum alla ta rest av sjálvsáliti og áráði, sum var eftir í tjóðini. Væl hevur eydnast at fáa okkum føroyingar at trúgva, at vit høvdu alla skyldina sjálvir, og at vit vóru nakrar ónyttur.

Men - er hetta rætt?

Føroyar, Bornholm og Lolland - eins?

Tað tykist ikki, sum at vit góðtrúgvu føroyingar yvirhøvur hómá, at vit hava við eitt av heimsins seinastu og heimsins dugaligastu hjálandaveldi, Danmark, at gera. Tí hvat vit annars kunnu lasta danskarar fyrri, so skal tað ikki sigast um teir, at teir ikki duga at snúgva sær. Teir hava nú í hálva öld í roynd og veru ríkið hjálandapolitikk í Føroyum og Grønlandi, samstundis sum teir hava sýnt seg sjálvar fram í ST sum mestu stríðsmenn ímóti hjálandaveldinum kring um í heiminum.

Sum dømi kann nevast, at tá ST varð stovnað í 1945 - fyrri 50 árum síðani - varð álagt hjálandaveldinum at lata felagsskapinum frágreiðing á hvørjum ári um sini hjáland, sínar koloniar. Eitt av londunum, sum fekk hetta álagt, var Danmark, tí Grønland var koloni. Men hesum trupulleika smoygdu danskarar sær skjótt burturúr: í 1953 gjørdur teir bara Grønland til eitt danskt amt, og so var Danmark formelt ikki hjálandaveldi meir. Danskur yvirvaldsráttur helt tó fram har eins og í Føroyum.

Hjálandalyndið er aftur og aftur komið undan kavi síðani 6. oktober 1992. Tosa vit t.d. við danskar myndugleikar um tað stóra arbeiðsloysið í Føroyum,

svara teir hvørja ferð spurninginum við at vísa á, at arbeiðsloysið er eisini stórt á Bornholm ella á Lollandi.

Ellu við øðrum orðum: í teirra hugaheimi eru Føroyar ein fullt integreraður partur av Danmark, og vit føroyingar eru bara nakrir danskarar, sum tíma at búgva á nøkrum oyggjum í Norðurlatlantshavi. Teir hava onga fatan av og viðurkenna ikki, at føroyingar eru serstøk tjóð og kunnu ikki samanberast við nakrar bornholmarrar ella lollendingar, sum - alt gott um teir at siga annars - ikki eru serstakar tjóðir.

Vit kunnu taka eitt annað dømi: líka síðani 1948 hava danska stjórnin og danska Fólkatíngið fært seg fram - bæði móttvegis okkum føroyingum og í altjóða høpi - sum at Føroyar, havleidd kring Føroyar og undirgrundin var dansk ogn, og at vit føroyingar bert høvdu eitt sokallað heimastýri, hóast tann av Fólkatínginum samtykta lógin um Heimastýrið ongantíð er lýst at galda í Føroyum. Tá henda skipan varð sett í verk, fór fram eitt so umfatandi fólkarættarlígt, statsrættarlígt og juridiskt svans, at tað einsamalt hevði uppiborið eina dómarráðning.

Arrogansan

Ellu lat okkum taka tað triðja dømið um danskt hjálandalyndi: eg ivist ikki í, at umboð fyrri kúgaðar tjóðir høvdu stúrsað við, høvdu tey sæð ta arrogansu, sum hevur eyðkent atburðin hjá

danskarum móttvegis okkum føroyingum síðani 6. oktober 1992.

Hendan arrogansan hevur eyðkent stjórnina, Fólkatíngið og dansku fjølmiðlarnar. Eitt nú hetta: tá tíðindiingu í september 1993 í Føroyum um, at Føroya Banki fór at lata aftur, vildi stjórnin hava, at Landsstýrið og stjórnin skuldu kunngerá eitt tíðindaskriv morgunin eftir, áðrenn Hin Grái hevði skótt seg, har sagt varð, at statskassin og landskassin tryggjaðu, at Føroya Banki og Sjóvinnubankin kundu halda fram.

Telefonsamráðingar vóru millum Landsstýrið og danskar ráðharrar, umboð fyrri Tjóðbankan og Figgjareftirlitið út á náttina 21. september. Landsstýrið setti í telefaksbrævi stjórnina nakrar spurningar. Men strítið gekk at fáa svar.

Seint í samráðingunum ótolnabist forsætisráðharrin við Lykktetofti, tí hann var, helt hann, ov lagaligur. Nyrup gav í øðni lógmanni skuluna og áleiddi henni at skikka sær væl, tí annars kunngjörði hann av sínum eitingum eitt tíðindaskriv, sum bant bæði statskassan og landskassan.

Tá greiða var fingin á nøkrum spurningum og lyftu um skrivligt svar uppá teir skrivligu spurningarnar varð avtalað at kunngerá eitt felags tíðindaskriv morgunin eftir. Svarið kom 8. oktober - fyra dagar, áðrenn samráðingar aftur vóru millum Landsstýrið og stjórnina. Og svarini uppá spurningarnar vóru negatív.

Tað er teirra skyld

Kanska spyr onkur, hvat eg vil við hesu atfinningum at danska hjálandaveldinum og atburðinum hjá danskum myndugleikum móttvegis føroyingum. Svar mítt er hetta:

Eg haldi, at vit føroyingar hava nógv leingi gingið undirbrottir og trúð uppá, at vit sjálvar hava skyldina av øllum. At vit eru ódugnaligir, óálitandi, ábyrgdarleysir og í minsta lagi háltápligir.

Hetta er ikki so, og hetta skilið kann ikki halda fram. Tað eru danskarar, sum hava alla skyldina av teirri vanlukkustøðu, okkara samfelag er komið í. Teirra útspekuleraði hjálandapolitikkur hevur sotið mergin

úr okkum føroyingum og gjørt okkum til tjóðskaparlig ólukkudýr. Ið ikki siggja annan útveg enn at liva av danskari olussu. Og jú hampiligari vit eru, jú verri og arrogantari fara teir við okkum.

Tað vóru fyrst og fremst danskarar, sum kúgaðu tann fólka vilja, sum kom til sjóndar 14. september 1946. Teir fingi - saman við føroyskum undanstøkkungum - kroyst eina heimastýrislóg niður yvir okkum. Teir fingi í lag eina - uttan um heimastýrislógina - so flókta figgjarkliga skipan landanna millum, at tað als ikki bar til at halda stýr á føroyska samfelagnum. Teir hildu fram - hóast ávaringar frá frælslyntum føroyingum - at fylla pening inn í samfelagið, hóast tað í 80-unum var komið í neyð av ov nógvum peningi, m.a. takkað verið teimum ábyrgdarleysu dansku kreditföleingum. Teir lótu føroyingar fara út á altjóða marknaðin og læna seg um trygg - við statskassanum aftan fyrri seg.

Rukkugongd

Og tá korthúsið so rapaði, lótu teir Føroya lógmann og varalógmann renna frá Peri til Pól í Keypmannahavn at mæða seg, áðrenn teir loksins fingi blakað eitt væl fyrireikað yvirgevingarskriv at seta navnindi undir vegna Føroya fólk. Nú vóru tað teir, danskarar, sum vóru bjargingarmenninir. Teir vóru teir góðu, føroyingar ólukkudýrin. Teir høvdu onga skyld.

Longu tá, í oktober 1992, var tað greitt, at danskarar fóru at taka eitt uppaftur fastari kvórkratak um okkum føroyingar, enn teir høvdu frammanundan. Á yvirgevingarskjalinum, sum landsstýrisumboðini skrivaðu undir, og á teimum fundarfrásagnum, sum so hinni koma undan kavi, sæst, at danskarar longu tá høvdu fyrireikað alt, sum síðani hevur hent í Føroyum: Figgjargarrunnin, sum skuldi ráða. Yvirtøkuna av Føroya Banka. Bankasamaleggjina. Styrkingina av vinnulivinum osfr.

T.d. fingi vit føroyingar at vita, at tað var neyðugt at bjarga Sjóvinnubankanum fyrri at bjarga føroyska figgjarkervinum. Fór Sjó-

Framhald á síðu 4